

ISSN: 3060-4613

MAKTABGACHA
VA MAKTAB
TA'LIMI VAZIRLIGI

O'zbekiston
Milliy Pedagogika
Universiteti

No5(1)
2026

- 13.00.00 Pedagogika fanlari
- 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
- 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
- 13.00.03 Maxsus pedagogika
- 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
- 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
- 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
- 13.00.07 Ta'limda menejment
- 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
- 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
- 07.00.00 Tarix fanlari
- 19.00.00 Psixologiya fanlari
- 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
- 02.00.00 Kimyo fanlari
- 03.00.00 Biologiya fanlari
- 09.00.00 Falsafa fanlari
- 10.00.00 Filologiya fanlari
- 11.00.00 Geografiya fanlari

M

AKTABGACHA VA AKTAB TA'LIMI

Pedagogika, psixologiya fanlariga ixtisoslashgan ilmiy jurnal

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Elektron nashr. 92 sahifa,
1-may, 2026-yil.

BOSH MUHARRIR:

Karimova E'zoza Gapijranovna – O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vaziri

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Pedagogika fanlari doktori, professor

TAHRIRIYAT KENGASHI A'ZOLARI

Ibragimov X.I. – pedagogika fanlari doktori, akademik
Shoumarov G'.B. – psixologiya fanlari doktori, akademik
Qirg'izboyev A.K. – Tarix fanlari doktori, professor
Jamoldinova O.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Sharipov Sh.S. – pedagogika fanlari doktori, professor
Shermuhhammadov B.Sh. – pedagogika fanlari doktori, professor
Ma'murov B.B. – pedagogika fanlari doktori, professor
Madraximova F.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Kalonov M.B. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nabiyev D.X. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Qo'ldoshev Q. M. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Ikramxanova F.I. – filologiya fanlari doktori, professor
Ismagilova F.S. – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)
Stoyuxina N.Yu. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)
Magauova A.S. – pedagogika fanlari doktori, professor (Qozog'iston)
Rejep O'zyurek – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)
Wookyu Cha – Koreya milliy ta'lim universiteti rektori (Koreya)
Polonnikov A.A. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Belarus)
Mizayeva F. O. – Pedagogika fanlari doktori, dotsent
Baybayeva M.X. – pedagogika fanlari doktori, professor
Muxsiyeva A.T. – pedagogika fanlari doktori, professor
Aliyev B. – falsafa fanlari doktori, professor
Abdullayeva N. Sh. – Pedagogika fanlari doktori (DSc), professor
Doniyorov S. M. – "Yangi O'zbekiston" va "Pravda Vostoka" gazetalari tahririyati DM bosh muharriri, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan jurnalist, filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
G'afurov D. O. – falsafa fanlari doktori (Phd)
Shomurodov R.T. – iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Mirzayeva F. O. – pedagogika fanlari doktori (DSc), dotsent
Jalilova S.X. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Bafayev M.M. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Usmonova D.I. – Samarqand iqtisodiyot va servis institute dotsenti
Saifnazarov I. – falsafa fanlari doktori, professor
Nematov Sh.E. – pedagogika fanlari nomzodi (PhD)
Tillashayxova X.A. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Yuldasheva F.I. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Yuldasheva D.B. – filologiya fanlari bo'yicha falsafa (PhD) doktori, dotsent
Tangriyev A. T. – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti kafedra professori
Ashurov R. R. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Panjiyev M. A. – Qashqadaryo viloyati Maktabgacha va maktab ta'limi boshqarmasi boshlig'ining birinchi o'rinbosari
Xudayberganov N. A. – Xorazm Ma'mun akademiyasi Tabiiy fanlar bo'limining katta ilmiy xodimi, biologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Vaxobov Anvar Abdusattor o'g'li – Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent

Muassis: "Tadbirkor va ishbilarmon" MChJ

Hamkorlarimiz: O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi, O'zbekiston milliy pedagogika universiteti

EDITOR-IN-CHIEF:

Karimova E'zoza Gapirzhanovna – Minister of Perschool and School Education of the Republic of Uzbekistan

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

EDITORIAL BOARD MEMBERS:

Ibragimov X.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Academician

Shoumarov G. B. – Doctor of Psychological Sciences, Academician

Qirg'izboyev A. K. – Doctor of Historical Sciences, Professor

Jamoldinova O.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Sharipov Sh.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Shermuhhammadov B.Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Ma'murov B.B. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Madraximova F.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Kalonov M.B. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Nabiyev D.X. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Koldoshev K. M. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Ikramxanova F.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor

Ismagilova F.S. – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Russia)

Stoyuxina N.Yu. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Russia)

Magauova A.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kazakhstan)

Rejep O'zyurek – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Turkey)

Wookyu Cha – President of the National University of Education, Korea (South Korea)

Polonnikov A.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Belarus)

Mizayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Baybayeva M.X. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Muxsiyeva A.T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Aliyev B. – Doctor of philosophy, professor

Abdullayeva N. Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Professor

Doniyorov S. M. – Editor-in-Chief of the DM Editorial Office of the newspapers “Yangi O'zbekiston” and “Pravda Vostoka”, Honored Journalist of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Philosophy (PhD) in Philology, Associate Professor

Gafurov D. O. – Doctor of Philosophy (PhD)

Shomurodov R.T. – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor

Mirzayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Associate Professor

Jalilova S.X. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Bafayev M.M. – Doctor of Philosophy in Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Usmonova D.I. – Associate Professor, Samarkand Institute of Economics and Service

Saifnazarov I. – Doctor of philosophy, professor

Nematov Sh.E. – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)

Tillashayxova X.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva F.I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva D.B. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor

Tangriyev A.T. – is a professor of Tashkent State University of Economics

Ashurov R. R. – Doctor of Philosophy (PhD) in Psychology, Associate Professor

Panjiyev M. A. – First Deputy Head of the Department of Preschool and School Education of the Kashkadarya Region

Khudaiberganov N. A. – Senior Researcher of the Department of Natural Sciences of the Khorezm Mamun

Academy, Doctor of Philosophy (PhD) in Biological Sciences

Vakhobov Anvar Abdusattor oglu – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences, Associate Professor

“Maktabgacha va maktab ta'limi” jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasining quyidagi qarorlariga asosan pedagogika va psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) hamda fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalaridagi asosiy ilmiy natijalarni chop etish uchun milliy ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan:

Pedagogika fanlari bo'yicha: OAK Kengashi tavsiyasi (26.08.2024-y., №11-05-4381/01) asosida:

- Ekspert kengashi (29.10.2024-y., №10)
- Rayosat qarori (31.10.2024-y., №363/5)

Psixologiya fanlari bo'yicha: Toshkent davlat pedagogika universiteti murojaatiga asosan OAK tavsiyasi (24.04.2025-y., №11-05-2566/01):

- Ekspert kengashi (25.05.2025-y., №10)
- Rayosat qarori (08.05.2025-y., №370/5)

“Maktabgacha va maktab ta'limi”
jurnali

26.09.2023-yildan

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti
Administratsiyasi huzuridagi Axborot
va ommaviy kommunikatsiyalar
agentligi tomonidan **№C-5669363**
reyestr raqami tartibi bo'yicha
ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: **№136361**

MUNDARIJA

Maktabgacha ta'lim tashkiloti metodistining boshqaruv funksiyalari.....	10
<i>Qarshibayeva Dilfuza Xidirbayevna</i>	
Texnologik mashinalar va jihozlar ta'lim yo'nalishi talabalarida kasbiy kompetensiyani shakllantirishning pedagogik qonuniyatlari va metodologik tizimini ishlab chiqish	15
<i>Elmanov Abbos Begmat o'g'li, Mirzaumidov Asilbek Shuxratjonovich</i>	
Katta yoshdagi guruh bolalarida o'z-o'zini boshqarish qobiliyatini rivojlantirishda o'yinning roli	19
<i>Ergasheva Farangiz Umidjon qizi, Fayzullayev Sharipboy Nurillayevich</i>	
Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarida ekologik tafakkurni rivojlantirishning dolzarbligi.....	23
<i>Yaxshiboyeva Nargiza Rustamqulovna</i>	
Umumiy o'rta ta'lim muassasalarida inson resurslarini boshqarishda muvozanatlashgan ko'rsatkichlar tizimidan foydalanishning nazariy asoslari	28
<i>Gulmira Jumanova</i>	
Nomoddiy madaniy merosning talaba-yoshlarni yuksak ma'naviyatli shaxs sifatida tarbiyalashdagi ahamiyati.....	33
<i>Erboyev Suxrob Abdusalomovich</i>	
Maktabgacha yoshdagi bolalar va ularda hissiy-irodaning shakllanishi	37
<i>Davlatova Zebo Haydarovna</i>	
Zamonaviy oilada avlodlararo munosabatlarning pedagogik-psixologik xususiyatlari	40
<i>Ochilova Farida Baxriddinovna</i>	
Maktab va oliy ta'lim muassasalarida qizlar kitobxonligini rivojlantirish metodlari.....	44
<i>Qo'chqarova Oysha Oltibayevna</i>	
Buyuk allomalar merosidan foydalanishning metodik holati va mavjud muammolari.....	48
<i>Sevara Mamatkarimova</i>	
Futbol o'yinida to'pga kalla bilan zarba berish.....	53
<i>Xolmaxmatov Boburjon Musurmon o'g'li</i>	
Использование современных инновационных методов в процессе обучения русскому языку в иноязычных группах высшего образовательного учреждения.....	56
<i>Курбанова Шайра Исмаиловна</i>	
Maktabgacha ta'lim mutaxassislarini tayyorlashda zamonaviy pedagogik texnologiyalardan foydalanish ...	60
<i>Kushakova Gulnora Egamkulovna, Muhammadiyeva Shaxzoda Sunnatilla qizi</i>	
Boshlang'ich sinflarda musiqa mashg'ulotlari orqali o'quvchilarning kreativ fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirish metodlari.....	63
<i>Muminova Feruza Farxodovna</i>	
Alisher Navoiy merosining yoshlar ma'naviy-estetik tarbiyasidagi ahamiyati.....	70
<i>Qayumxo'jayev Botirxo'ja Ikromxo'ja o'g'li</i>	
Boshlang'ich ta'lim jarayonida amaliy topshiriqlar orqali tayanch kompetensiyalarni shakllantirish metodikasini takomillashtirish	74
<i>Saidova Dilnoza Maripovna</i>	
К вопросу о классификации современной антиутопии.....	78
<i>Дмитрий Валерьевич Пупонин</i>	
Когнитивная гибкость как фактор психологического благополучия старшеклассников в период адаптации к новым образовательным требованиям	82
<i>Муксинова Динора Азаматовна</i>	
Oliy ta'lim muassasalarida ingliz tilida ta'lim beruvchi professor-o'qituvchilarning kasbiy kompetentligini baholash: xalqaro tajribalar qiyosiy tahlili va O'zbekiston amaliyoti	87
<i>Baxtiyarova Muniba Ne'matjon qizi</i>	

MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALAR VA ULARDA HISSIY- IRODANING SHAKLLANISHI

Davlatova Zebo Haydarovna

Navoiy davlat universiteti Maktabgacha ta'lim kafedrası o'qituvchisi

ORCID: 0009-0002-8173-9781

Annotatsiya: Mazkur ilmiy maqolada maktabgacha yoshdagi bolalarda hissiy-irodaviy sifatning shakllanish jarayoni tahlil qilinadi. Tadqiqotlar asosida hissiy regulyatsiya, xulq-atvorni boshqarish va ijro funksiyalarining o'zaro bog'liqligi yoritilib, ularning bola shaxsining rivojlanishidagi ahamiyati asoslab beriladi. Maqolada maktabgacha yosh davrida his-tuyg'ularni anglash va boshqarishning bosqichma-bosqich rivojlanishi, o'yin faoliyati, nutq, oilaviy muhit va pedagogik ta'sirning ushbu jarayondagi o'rni ilmiy jihatdan tahlil etiladi. Shuningdek, hissiy-irodaviy rivojlanishni qo'llab-quvvatlashning samarali usullari va pedagogik shart-sharoitlari yoritiladi. Tadqiqot natijalari maktabgacha ta'lim tizimida bolalarning ijtimoiy-emotsional rivojlanishini ta'minlashda muhim nazariy hamda amaliy ahamiyatga ega.

Kalit so'zlar: maktabgacha yosh, hissiy rivojlanish, iroda, hissiy regulyatsiya, o'zini o'zi boshqarish, ijro funksiyalari, ijtimoiy-emotsional rivojlanish, o'yin faoliyati, pedagogik ta'sir, bola shaxsi.

Abstract: This scientific article analyzes the process of developing emotional and volitional qualities in preschool children. Based on research findings, the interrelation between emotional regulation, behavior management, and executive functions is examined, and their significance in the development of a child's personality is substantiated. The article provides a scientific analysis of the gradual development of emotional awareness and regulation during preschool age, as well as the role of play activity, speech, family environment, and pedagogical influence in this process. Additionally, effective methods and pedagogical conditions for supporting emotional and volitional development are discussed. The results of the study have important theoretical and practical significance for ensuring the social-emotional development of children in the preschool education system.

Key words: preschool age, emotional development, volition, emotional regulation, self-regulation, executive functions, social-emotional development, play activity, pedagogical influence, child personality.

Аннотация: В данной научной статье анализируется процесс формирования эмоционально-волевых качеств у детей дошкольного возраста. На основе исследований раскрывается взаимосвязь эмоциональной регуляции, управления поведением и исполнительных функций, а также обосновывается их значение в развитии личности ребенка. В статье с научной точки зрения рассматриваются поэтапное развитие понимания и управления эмоциями в дошкольном возрасте, а также роль игровой деятельности, речи, семейной среды и педагогического воздействия в этом процессе. Кроме того, освещаются эффективные методы и педагогические условия поддержки эмоционально-волевого развития. Результаты исследования имеют важное теоретическое и практическое значение для обеспечения социально-эмоционального развития детей в системе дошкольного образования.

Ключевые слова: дошкольный возраст, эмоциональное развитие, воля, эмоциональная регуляция, саморегуляция, исполнительные функции, социально-эмоциональное развитие, игровая деятельность, педагогическое воздействие, личность ребенка.

KIRISH

Maktabgacha yosh davri bolaning shaxs sifatida shakllanishida eng muhim bosqichlardan biridir. Aynan 3-6 yosh oralig'ida bola o'z his-tuyg'ularini anglash, ularni ifodalash, boshqarish, ijtimoiy qoidalarga mos harakat qilish, kutish, sabr qilish, boshlagan ishini oxiriga yetkazish kabi hissiy-irodaviy sifatlarni faol egallaydi. Ilmiy adabiyotlarda bu jarayon ko'pincha "o'zini o'zi boshqarish", "hissiy regulyatsiya", "ijro funksiyalari" va "xulq-atvor regulyatsiyasi" tushunchalari bilan izohlanadi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Tadqiqotlar maktabgacha yoshdagi o'zini boshqarish qobiliyati keyingi akademik muvaffaqiyat, ijtimoiy moslashuv va ruhiy farovonlik bilan bog'liq ekanini ko'rsatadi (Korucu et al., 2022). Hissiy-irodaviy rivojlanish deganda bolaning emotsiyalarni tanishi, ularni ijtimoiy maqbul shaklda ifodalashi, qiyinchilikka duch kelganda o'z xatti-harakatini boshqara olishi, maqsad sari intilishi va kattalar ko'magidan asta-sekin mustaqil boshqaruvga o'tishi tushuniladi. Maktabgacha davrda bu sifatlar hali to'liq shakllanmagan bo'ladi, biroq ularning poydevori aynan shu bosqichda qo'yiladi.

3 yoshli bolalarda hissiy reaksiyalar tez, bevosita va vaziyatga qattiq bog'liq bo'lsa, 5-6 yoshga kelib bola his-tuyg'ularini so'z bilan ifodalash, kutish, kelishish, o'yin qoidalariga rioya qilish va muammoli vaziyatlarda nisbatan ongli yechim topishga o'ta boshlaydi.

Kalpidou tadqiqotida 3 va 5 yoshli bolalar taqqoslanganda, yosh ortishi bilan bolalarda mustaqil xulqiy nazorat, hissiy qulaylik va muammoga yo'naltirilgan kurashish strategiyalari kuchayishi aniqlangan (Kalpidou, 1997).

Hissiy-irodaviy shakllanishning markazida o'zini o'zi boshqarish turadi. Bu qobiliyat bir nechta tarkibiy qismlardan iborat: hissiy regulyatsiya, xulq-atvorni nazorat qilish, diqqatni jamlash, tormozlovchi nazorat, ishchi xotira va moslashuvchan fikrlash.

Korucu va hamkasblari 932 nafar maktabgacha yoshdagi bola ishtirokidagi tadqiqotda o'zini boshqarish umumiy omil sifatida mavjud bo'lishi bilan birga, ijro funksiyalari va hissiy regulyatsiya alohida rivojlanish yo'nalishlariga ega ekanini ko'rsatgan.

Ularning natijasiga ko'ra, umumiy o'zini boshqarish va ijro funksiyalari maktabga tayyorgarlik, matematika, savodxonlik va ijtimoiy-emotsional ko'nikmalar bilan, hissiy regulyatsiya esa ayniqsa ijtimoiy-emotsional kompetensiya bilan bog'liq (Korucu et al., 2022).

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Bolaning hissiy-irodaviy rivojlanishida o'yin alohida ahamiyatga ega. Maktabgacha yoshdagi bola o'yin orqali ijtimoiy rollarni sinab ko'radi, qoidaga bo'ysunadi, navbat kutadi, kelishadi, yutqazish va g'alabaga munosabat bildirishni o'rganadi.

Tasavvuriy o'yinlar ayniqsa muhimdir, chunki bola bunday o'yinlarda real impulslarini ramziy vaziyatga moslashtiradi. Slot va hamkasblari 3 yoshli bolalarda tasavvuriy o'yin sifati kognitiv o'zini boshqarish bilan kuchli, hissiy o'zini boshqarish bilan esa ma'lum darajada bog'liq ekanini aniqlagan (Slot et al., 2017).

Turkiyalik bolalar ishtirokidagi boshqa tadqiqotda ham ijtimoiy o'yin, yakka o'yin va tortinchoq xatti-harakatlar ijro funksiyalari hamda hissiy regulyatsiya bilan bog'liqligi qayd etilgan (Hamamci, Balaban Dağal, 2021).

Til rivojlanishi ham hissiy-irodaviy shakllanishning muhim omilidir. Bola o'z kechinmalarini so'z bilan ifodalay olgani sari ularni yaxshiroq anglaydi va boshqaradi. Masalan, "jahlim chiqdi", "xafa bo'ldim", "kutishim kerak", "yordam so'rayman" kabi ifodalar hissiy portlashni kamaytirib, ongli nazoratni kuchaytiradi. Reilly va Downer kam ta'minlangan oilalardan chiqqan bolalar bilan olib borgan tadqiqotida maktabgacha ta'lim boshlanishidagi til ko'nikmalari yil davomida hissiy regulyatsiya rivojlanishi bilan bog'liq ekanini ko'rsatgan (Reilly, Downer, 2019).

Zhu tadqiqotida esa 3-6 yoshli bolalarda til qobiliyati ijro funksiyalari va hissiy regulyatsiya o'rtasidagi bog'liqlikni vositalovchi omil sifatida namoyon bo'lgan (Zhu, 2024).

Oilaviy muhit va kattalarning munosabati bolaning hissiy-irodaviy rivojlanishida hal qiluvchi o'rin tutadi. Sezgir, qo'llab-quvvatlovchi va izchil tarbiya uslubi bolaning o'z hislarini xavfsiz ifodalashi va boshqarishiga yordam beradi. Frick va hamkasblari onaning sezgir munosabati erta yoshdagi bolalarda hissiy regulyatsiyani rivojlantirish bilan bog'liq ekanini aniqlagan (Frick et al., 2018).

Aksincha, bolaning salbiy hislariga jazolash, mensimaslik yoki kamsitish orqali javob berish ijro funksiyalarining pastroq rivojlanishi bilan bog'liq bo'lishi mumkin (Fernandes et al., 2022).

Shuningdek, xavfsiz bog'lanishga ega bolalarda hissiy, xulqiy va kognitiv o'zini boshqarish darajasi yuqoriroq bo'lishi kuzatilgan (Pearson, 2013). Maktabgacha ta'lim muassasasi ham bolaning hissiy-irodaviy shakllanishi uchun muhim ijtimoiy muhit hisoblanadi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Tarbiyachi bolaning hislarini tan olishi, ularni nomlashga yordam berishi, nizoli vaziyatlarda murosaga o'rgatishi va qoidalarni izchil tushuntirishi zarur. Sistemik sharh natijalariga ko'ra, maktabgacha ta'lim muhitida bolalarning hissiy o'zini boshqarishi keyingi akademik muvaffaqiyat bilan ijobiy bog'liq bo'lib, tarbiyachining ijtimoiy-emotsional kompetensiyasi bu jarayonda himoyalovchi va rivojlantiruvchi omil vazifasini bajaradi (Nilfyr & Plantin Ewe, 2025).

Connolly va Obradović katta va xilma-xil maktabgacha yoshdagi bolalar namunasi asosida yoshi kattaroq bolalar qayg'u va g'azabni boshqarishda ko'proq qo'llab-quvvatlovchi strategiyalarni ayta olishini ko'rsatgan (Connolly, Obradović, 2025).

Hissiy-irodaviy rivojlanish faqat ruhiy jarayonlar bilan emas, balki jismoniy faollik va neyrofiziologik pishib yetilish bilan ham bog'liq. Masalan, Xitoy qishloq hududlaridagi maktabgacha yoshdagi bolalar ishtirokidagi tadqiqotda yirik motor ko'nikmalar, ijro funksiyalari, psixologik bardoshlilik va hissiy regulyatsiya o'zaro bog'liq ekani aniqlangan; mualliflar jismoniy faoliyat ijro funksiyalari orqali hissiy boshqaruvga yordam berishi mumkinligini ta'kidlaydilar (Ma et al., 2024).

Bundan tashqari, 4-5 yoshli bolalar bo'yicha olib borilgan tadqiqotlarda avtonom nerv tizimi faolligi profillari ijro funksiyalari, xulqiy regulyatsiya va hissiy reaktivlik bilan bog'liq ekani ko'rsatilgan (Zeytinoglu et al., 2021).

Amaliy jihatdan qaralganda, maktabgacha yoshdagi bolalarda hissiy-irodaviy sifatlarni shakllantirish uchun bir necha pedagogik shartlar muhim: emotsiyalarni nomlash va muhokama qilish, syujetli-rolli o'yinlar tashkil etish, qoidali o'yinlar orqali kutish va navbatga rioya qilishni o'rgatish, bolaning mustaqil qaror qabul qilishiga imkon berish, mayda topshiriqlarni oxiriga yetkazishga rag'batlantirish, jismoniy faollikni ta'minlash, tinchlanish strategiyalarini o'rgatish hamda kattalar tomonidan izchil va mehrlil munosabat ko'rsatish. O'yin asosidagi mindfulness dasturi bo'yicha eksperimental tadqiqotda 5-6 yoshli bolalarda bunday yondashuv bardoshlilik, hissiy regulyatsiya va ijro funksiyalarini yaxshilashi mumkinligi aniqlangan (Kapkin Içen, Çelik, 2026).

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, maktabgacha yoshdagi bolalarda hissiy-irodaviy shakllanish murakkab, bosqichma-bosqich kechadigan va biologik, psixologik, oilaviy hamda pedagogik omillar bilan belgilanadigan jarayondir. Bola his-tuyg'ularini anglash va boshqarishni kattalar bilan munosabat, o'yin, til, qoidali faoliyat va ijtimoiy tajriba orqali egallaydi.

Ilmiy manbalar shuni ko'rsatadiki, bu davrda hissiy regulyatsiya, ijro funksiyalari va xulqiy nazoratni qo'llab-quvvatlash bolaning maktabga tayyorgarligi, ijtimoiy moslashuvi va keyingi rivojlanishi uchun mustahkam asos yaratadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Connolly C., Obradović J. Understanding diverse preschoolers' knowledge of emotion regulation strategies. *Social Development*, 2025.
2. Slot P., Mulder H., Verhagen J., Leseman P. Preschoolers' cognitive and emotional self-regulation in pretend play: relations with executive functions and quality of play. *Infant and Child Development*, 26, 2017.
3. Korucu I., Ayturk E., Finders J. K., Schnur G., Bailey C. S., Tominey S. L., Schmitt S. Self-regulation in preschool: examining its factor structure and associations with pre-academic skills and social-emotional competence. *Frontiers in Psychology*, 12, 2022.
4. Kalpidou M. D. The development of behavioral and emotional self-regulation during the preschool period, 1997.
5. Pearson K. Attachment and self-regulation in preschool age children, 2013.
6. Zhu L. The relation between executive function and emotion regulation in 3-6-year-old children: the mediating role of language ability, 2024.
7. Kapkin Içen B., Çelik O. T. Examination of the effects of a play-based mindfulness training program on preschool children. *Children*, 2026.

-
- 13.00.00 Pedagogika fanlari
 - 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
 - 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
 - 13.00.03 Maxsus pedagogika
 - 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
 - 13.00.07 Ta'limda menejment
 - 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
 - 07.00.00 Tarix fanlari
 - 19.00.00 Psixologiya fanlari
 - 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
 - 02.00.00 Kimyo fanlari
 - 03.00.00 Biologiya fanlari
 - 09.00.00 Falsafa fanlari
 - 10.00.00 Filologiya fanlari
 - 11.00.00 Geografiya fanlari

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Mas'ul muharrir: Ramzidin Ashurov

Ingliz tili muharriri: Murod Xoliyorov

Musahhih: Alibek Zokirov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2026. №5(1)

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali 26.09.2023-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №C-5669363 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: № 136361.

Manzirimiz: Toshkent shahar, Yunusobod tumani
19-mavze, 17-uy.